
De vreemdeling als sleutel tot vrede

GESPREK MET WIBE VEENBAAS

TEKST: WIETSKESCHOOHOFEN • BEELD: CASPAR DAVID FRIEDRICH

We ontmoeten elkaar op een gewone herfstdag in Baarn. De voordeur van zijn huis met rieten dak heeft twee helften, net als de deur van de kleine boerderij van zijn oom Ypke vroeger. 'Dou bist er al yn' – je bent al binnen – zei oom Ypke steevast als hij de bovenste helft naar binnen toe opende. Welkom. Binnen in de hal een snelle Phoenixfiets, alsof Wibe elke moment kan besluiten om het tuinhekje uit te racen. Het huis ademt een sfeer van gemoedelijkheid en goede smaak. Er staan foto's van zijn kinderen en kleinkinderen en overal beelden van Ans Zondag – vooral paarden en vogeltjes. Wibe is ook een vogelaar, regelmatig wijst hij mij op de vogels buiten in zijn tuin; de bonte specht en de stoet merels en winterkoninkjes. Ze vliegen af en aan naar de vogelhuisjes met voedsel. Ons gesprek gaat over de vreemdeling in ons en hoe deze zich verhoudt tot existentiële angst, de instinctieve beweging en de naderende overdracht van zijn leiderschap. De racefiets blijft in de hal.

Oorlog en vrede en de vreemdeling in jezelf; wat roept het bij hem op? Wibe hoeft niet lang na te denken. Het onderwerp ligt dicht bij zijn hart, de oorlog heeft diep in zijn systeem gesneden. Als hij antwoordt, spreekt zijn lijf mee in de kleine bewegingen en het stokken en stromen van de adem. Die geconcentreerde blik in zijn ogen, die ik zo goed van hem ken, gaat vooraf aan zijn reflecties. Met zijn handen benadrukt hij zinnen, beelden. Soms staat hij op om even bedachtzaam rond te lopen, de schouders iets naar voren.

't Is een vreemdeling zeker
die verdwaald is zeker
'k zal hem gauw eens vragen naar zijn naam.

SINTERKLAASLIEDJE

Instinctief zijn wij mensen tot splitsing geroepen

Vreemdeling zijn hoort bij het leven zelf. Een vreemdeling, waar we nog naam aan moeten geven, woont in ons allemaal. Het is een essentieel menselijk thema, dat we het liefst projecteren op de buitenwereld zodat we het zelf niet hoeven te voelen. Dit heeft te maken met de levensopdracht om in ons eigen systeem, ons gezin van herkomst, een persoonlijkheid te ontwikkelen die voldoende afgegrensd is om de wereld van de dualiteit in te kunnen. Zo ontwikkelen we onze ik-competenties als een overlevingssysteem, dat ons eigen is en ons tegelijkertijd vervreemdt van onze oorsprong; de eenheid waar we uit voortkomen. Instinctief zijn wij men-

sen tot splitsing geroepen, niemand ontkomt daaraan. In deze splitsing liggen je gaven en je opgaven.'

Wibe staat op en beent in gedachten rond. Tijdens het sporten heeft hij een blessure opgelopen die zijn bewegingen iets minder soepel maken. Op mijn vraag om de splitsingspatronen te verduidelijken, vult hij aan: Je ziet je splitsingen terug in je uitgekristalliseerde overtuigingen en oordelen of in de vastomlijnde waarheden van je eigen wereldmodel. Je ziet ze in het kind dat in de koppigheidsfase in paniek 'Nee' roept, bang dat het bouwwerk van zijn persoonlijkheid nog niet sterk genoeg is. Of in de puber die zijn persoonlijkheid ontwikkelt in het schuren aan volwassenen en aan regels. In het midleven zullen we dit opnieuw moeten integreren. In deze levensfase komen we thema's uit het onbewuste tegen die we wel moeten uitwerken, zoals de mannelijke en vrouwelijke archetypen animus en anima die mannen roepen om hun intuïtieve kant te ontwikkelen en vrouwen hun innerlijke beslistheid. Het is een manier om het leven te leren. Dit is niet veel anders dan dat in de puberteit de seksualiteit zich opdringt. Je krijgt boodschappen van de ziel. Het vreemde in jezelf ontmoeten, maakt dat je dieper in contact komt met je eigen trilling. >

De ander als spiegel

Het thema van oorlog en vrede betekent dus dat we op een heel diep niveau moeten zien dat er ook een splitsing in ons leeft, waarmee we antwoord geven op wat we hebben aangetroffen in het nest waaruit ieder van ons voortkomt. We dienen dit systeem instinctief en rücksichtslos. Zodra je de dingen anders doet dan je hier hebt geleerd, voel je schuld en ook schaamte. De splitsingen passen ons zo dat we deze, met alle ongemakken, geneigd zijn in stand te houden. We hebben de relatie met de ander nodig om zicht te krijgen op hoe we dat doen. Zeker in de liefdesrelatie kom je de vreemdeling zo tegen. Beide partners hebben ten diepste een ander meetinstrument, dat zegt: 'Doe hetzelfde als vroeger!' De enige manier om eraan te ontkomen is aannemen dat je alsmaar herhaalt wat je instinctief in het nest van oorsprong hebt aangetroffen. Het vraagt niet alleen dat je bewustzijn ontwikkelt op de dynamiek van goed en fout in het algemeen, maar vooral gewaarzijn op hoe dat in jou zelf leeft. Zolang je dat niet doet, loop je risico dat je de ander in verwijten tot vreemdeling maakt en voor je het weet is de ander de vijand. Op het moment dat je dat leert aannemen, wordt ook de angst van het bestaan geroepen, existentieel, en verbonden met eenzaamheid.

Persoonlijk leiderschap

Waar je splitst, verberg je de vreemdeling in jezelf; daar waar je zelf vreemd bent. Waar ik controleer verberg ik mijn angst om te verzuipen in de wanhoop en het verdriet uit mijn systeem; de zelfmoord van mijn pake van moeders kant, de vroege dood van mijn pake aan vaders kant, de oorlog van mijn vader. Mijn controleur is mijn grootste gave en mijn grootste opgave. Dit speelt in het groot en in het klein. Als leiders niet aanraakbaar zijn op hun eigen thema's en van daaruit leren dienen, dan zullen ze hun eigen splitsing steeds weer inbrengen als beleid, bijvoorbeeld controle of gebrek aan onderlinge verbinding. In persoonlijk leiderschap geldt dat voor iedereen. Voor mensen die grote

leiderschapsfuncties hebben, zijn hun splitsingen belangrijke thema's om ethisch te onderzoeken. Conflicten op mondiaal niveau die moeilijk tot een oplossing komen, zijn vaak verbonden aan leiders die hun eigen existentiële angst en eenzaamheid niet nemen, en daarmee een kinderlijk gelijk blijven leven. Risicovol is dat dit bij een ander gemakkelijker te zien is dan bij jezelf. Dit is een persoonlijk maar ook cultureel thema en zeker een relatiethema.

Alchemistisch principe

En hierin keer ik terug, zoals de lijn naar het uitgangspunt, het vuur naar de zon, de beek naar de zee.

G.F.BUSENELLO

Als het waar is dat alles een is, dan ligt de grootste toegangspoort naar eenheid daar waar de grootste splitsing in je ligt. Dit is het alchemistische principe: waar het leem is, is het goud. In de dynamiek van oorlog en vrede die in ieder van ons leeft, is de toegangspoort dat je dankbaar leert zijn voor wat er voor je is, en je tegelijk bereid en in staat bent om de splitsende kracht van jezelf aan te nemen; dezelfde kracht die mensen uit elkaar trekt. De grootste verandering voor mensen is dat ze de dingen die niet overgaan van zichzelf nemen. De eerste weg om hiermee om te gaan is zelfonderzoek. De tweede weg is aannemen dat datgene waar je het meest gesplitst bent tegelijk de toegangspoort is tot de liefdesstroom die vrede in jezelf brengt. Eerbied is de sleutel om de vreemdeling te integreren, die tegelijk het meest eigene aan ons is. Het wonder en de wond van onze persoonlijkheid gaan hand in hand. In de Masterclass De bewegingen van de ziel werken we hier veel mee. Als je leert buigen voor je eigen splitsingen en beperkingen, kom je veel meer in de laag van het onbewuste en de naaktheid van het bestaan waar je niet zoveel meer hebt in te brengen. Hieronder ligt het goudstof, de grote ruimte waarin je gedragen wordt.

DE DINGEN DIE NIET OVER GAAN

ze zijn er
het is er
wat ik ook doe
Het blijft aanwezig in mij

Gebonden, verbonden
gevangen en vrij
diepe angst
geen bodem
vogelvrij

mij steeds weer hierin kennen
geeft liefde aan mij
en ondanks de schuld en de
schaamte
laat ik mijn vogel
vrij

steeds weer deze beweging nemen
Doet mij landen
Ik val
in
mij

ANKA STEINFORT

vingssysteem, die zich vertaalt in de kleine bewegingen die mensen maken. Het doet zich voor in het onmiddellijke contact. In het werken hiermee is het belangrijk dat ik weet dat mijn eigen instinctieve beweging de toegangspoort tot de opening is. Als cursisten in het tweede jaar van de driejarige iets vertellen over zichzelf in de vorm van een gedicht en ik pak daar iets uit wat hun raakt, dan is de meest voorkomende, directe reactie dat ze uit contact gaan. Dit gebeurt de hele groep en mij ook. Hoe ik dan via mijn eigen instinctieve beweging weer terugkom uit mijn overlevingssysteem, en daarin de groep voorga, laat ik alsmaar opnieuw zien. Het is zo onmiddellijk. Als mensen wat naar achter bewegen dan schiet ik instinctief in de splitsing van mijn controle en 24 mensen gaan met me mee en drukken hun angst weg. Steeds opnieuw moet ik reizen langs mijn eigen angst en pijn om werkelijk iets voor de ander te kunnen betekenen. Dit is het parallelle proces van de begeleider. De liefdesbrief aan de criticus, de liefdesbrief aan de controleur moet steeds opnieuw geschreven worden.

Een Marokkaanse vrouw die in Brussel woont, komt in opleiding bij ons om te leren wat ze kan doen om in België iets te betekenen in de verbinding tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Zelf kent ze de splitsing omdat ze voortkomt uit de verschillende werelden en overlevingssystemen van een Berber moeder en een Arabische vader, en omdat ze met haar Marokkaanse achtergrond in België woont. Precies die verscheurdheid biedt haar de poort naar verbinding vanuit zichzelf in plaats vanuit het oordeel. Deze thematiek van splitsing zal ik altijd weer opzoeken en laten zien met daarachter een groter veld. In dit geval zet ik bijvoorbeeld representanten voor Marokko en België in het veld, en bij Marokko plaats ik de Berbers en de Arabieren en daarachter een hele grote ruimte. De groep laat ik zeggen: Fijn dat je hier gekomen bent, je hoort hier bij ons net zoals je daar hoort bij hen.

Hoe werk je met de vreemdeling, hoe werk je met wond en het wonder dat mensen met zich meedragen?

Op het moment dat pijn wordt aangeraakt, kunnen mensen uit hun lijf stappen en weggaan bij de ervaring; de adem stopt, het wordt blanco van binnen of de gedachte neemt het over. Dit is een instinctieve reactie uit het overle-

Duizend gezichten

Als je de vreemdeling niet leert integreren, dan verlies je de trilling van je eigenheid. De stem van je bestemming heeft nodig dat je terugkeert naar gebieden in jezelf waar je in eerste instantie liever niet bent. Het wonder van je persoonlijkheid draagt de wond van de eenzaamheid en de angst die je liever niet wilt. Hier zal je mee moeten dealen, anders kan je niet in vrede leven en sterven. Wat een diep zelfonderzoek vraagt dit om voor jezelf zicht te krijgen op hoe je antwoord hebt gegeven op wat je hebt aangetroffen in het nest waar je uit voortkomt. De dingen die niet overgaan zijn ook de bron van onze eigenheid. We moeten er steeds naar terug. De lessen om dit te leren krijg je aangereikt door het leven zelf. Ook als je alles bestudeerd hebt – met een grote glimlach – zoals ik, dan komt het toch anders dan je dacht. De vreemdeling heeft duizend gezichten. We hebben relaties nodig om dit te leren zien. Een voorbeeld? Toen ik een jaar of dertig was, ontmoette ik een man met wie ik mij diep verbonden voelde. Wat ik bij mijn vader had gemist in het directe contact vond ik bij hem. Toen hij mij op een gegeven moment vertelde dat hij tijdens de oorlog de rechterhand van Mussert was geweest, belandde ik een diepe verscheurdheid. In eerste instantie liep ik bij hem weg in de splitsing van mijn eigen razernij, om terug te keren toen ik in de gaten kreeg wat ik deed met goed en kwaad. De man die door de oorlogsgeschiedenis ook wreed was, had ik goed gemaakt en van de man die een oorlogsheld was – mijn vader – had ik een wreed beeld. Terwijl ik slachtoffer ben, word ik ook dader. De bron hiervan is de overleving die wordt gevoed door de angst dat ik uit elkaar val. Als je je eigen vermogen om oorlog te maken niet leert zien, dan uit zich dit in de projecties die je neerlegt bij anderen. Dit is een splitsingsthema dat het vijandenken in stand houdt. Wie de vrede wil zal met de oorlog moeten leren leven. Dit speelt op persoonlijk niveau en in het grote verband van de samenleving of de wereldpolitiek.

Hoe roept de vreemdeling nu je de beslissing hebt genomen om het leiderschap over te dragen?

Even valt het stil, we houden onze adem in. Als we weer doorademen, zegt Wibe: Dat ik naar een andere plek verhuis en het eigenaarschap en geestelijk leiderschap doorgeef, betekent dat ik in een nieuw land kom en een stuk van mijn oude land verlaat. Wat ik daarin ontmoet is een soort dans tussen weemoed en dankbaarheid: ik heb mijn weg gevonden en ik kan me toevertrouwen aan de mensen aan wie ik het doorgeef. Dat roept weemoed, maar dat is werkelijk oké. Het vraagt ook de moed om het wee, het onontkoombare verlies van identiteit, toe te laten. Toen ik van binnen wist dat de tijd gekomen was, werd ik 's nachts vaker wakker en altijd waren mijn dromen spannend geweest. Nu het gemarkeerd is in het uitspreken is het al anders, maar de werkelijke markering op 11 juli is het moment dat ik een vreemd land in stap. Ik kan mezelf wel geruststellen, ik kan de goede dingen doen en het is onbekend. Als ik gewacht had tot ik zelf gebroken was dan zou het me minder gaan dan zoals ik het nu doe. Deze dingen zijn op onontkoombaarheid gestoeld, maar wat ben ik hier intens mee bezig geweest, jaren lang. Elke zomer weer besliste ik wat ik door ging geven, ook al viel het me zwaar. Weer die stilte. Zijn blik keert naar binnen, met zijn handen tekent hij een berg: En dan fietste ik door de Provence, ik had besloten om de opleiding de Maskermaker door te geven. Hard de berg op fietsen was een manier om hiermee om te gaan.

Terug in het hier en nu rondt hij af: Ik ontmoet de vreemdeling die bang is voor verlatenheid en betekenisverlies, de vreemdeling die onder de brug van de controle ligt te slapen krijgt weer een nieuw gezicht. De ziel geeft haar geheimen in de loop van het leven prijs.

Onontkoombaar staat dit gebeuren in de voortgang van de tijd, zo gaat het.